

ЎЗБЕКИСТОН МИНТАҚАЛАРИДА МАХСУС ИҚТИСОДИЙ ЗОНАЛАРНИ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss5/a70

Беркинов Бозорбой Беркинович -
Иқтисод фанлари доктори, Тошкент
давлат иқтисодиёт университети профессори,
Арслонов Улугбек Умир угли -
Тошкент давлат иқтисодиёт университети
докторанти

Аннотация. Мақолада Ўзбекистон минтақаларида махсус иқтисодий зоналар ташкил этиш, уларда саноат маҳсулотлари ишлаб чиқиш, инвестициялар киритиш ҳамда самарадорлик кўрсаткичлари ўзгариш динамикаси таҳлил қилинган. Шунингдек, мақолада махсус зоналарни янада ривожланиши учун инвестициялар жалб қилиш, уларни бошқариш тизимини такомиллаштириш, самарадорлигини рейтинг баҳолаш бўйича таклифлар асосланган.

Калит сўзлар: минтақа, махсус иқтисодий зоналар, саноат ишлаб чиқариши, инвестициялар, бошқариш, экспорт, истиқболда ривожланиш.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОН В РЕГИОНАХ УЗБЕКИСТАНА

Беркинов Бозорбой Беркинович -
Профессор, д.э.н. Ташкентского государственного
экономического университета
Арслонов Улугбек Умир угли -
докторант Ташкентского государственного
экономического университета

Аннотация. В статье проанализированы динамика создания специальных экономических зон (СЭЗ), производства ими промышленной продукции, привлечения иностранных инвестиций и изменения показателей их эффективности в регионах Узбекистана. В ней обоснованы предложения по активизации привлечения инвестиций для дальнейшего развития, совершенствованию системы управления и рейтинговой оценки эффективности специальных экономических зон.

Ключевые слова: регион, специальные экономические зоны, промышленное производство, инвестиции, управление, эксперт, перспективы развития.

DEVELOPMENT PROSPECTS OF SPECIAL ECONOMIC ZONES IN REGIONS OF UZBEKISTAN

Berkinov Bozorboy Berkinovich -
professor of Tashkent State Economic
University, doctor of economics
Arslanov Ulugbek Umir ugli -
Tashkent State Economic University doctoral student

Annotation. The article analyzes the dynamics of the creation of special economic zones (SEZ), their production of industrial products, attracting foreign investment and changes in their performance indicators in the regions of Uzbekistan. It substantiates proposals to enhance the attraction of investments for further development, improvement of the management system and rating evaluation of the effectiveness of special economic zones.

Keywords: region, special economic zones, industrial production, investment, management, expert, development prospects.

Кириш. Ўзбекистоннинг ҳозирги замон иқтисодиёти ва унинг саноат салоҳияти кўп жihatдан ишлаб чиқариш базаси тармоқлар технологиялари ҳисобига боғлиқ ҳолда ривожланган. Шу сабабли иқтисодиётнинг турли тармоқларидаги корхоналар халқаро бозорларда рақобатбардош бўлишлари учун жаҳонда рўй бераётган технологик модернизация қилишни ҳисобга олишлари керак. Янги технологик ечимларнинг миллий ишлаб чиқарувчилари ва салоҳиятли

инвесторларнинг ўзаро ҳамкорлигини таъминлайдиган маҳаллий технологик занжирларни яратиш кичик ҳудудларда яратилмаган махсус зоналар ушбу муаммонинг самарали ечими бўлиши мумкин. Шу билан бирга ҳудудларда ишлаб чиқаришни технологик қайта жиҳозлаш, ишлаб чиқаришнинг дастлабки босқичидан бошлаб амалга ошириш катта молиявий харажатлар талаб этади ва бу маҳсулот таннархини юқори бўлиш хавфи билан боғлиқ ҳисобланади.

Ушбу шартларда корхоналар тегишли давлат ёрдамига муҳтож бўлиш фойдали бўлади.

Бу тарзда қўллаб-қувватлашнинг самарали механизми республикамиз минтақаларида махсус иқтисодий зоналар (МИЗ)ларни, шунингдек, кичик саноат зоналари (КСЗ) ҳамда кластерларни ташкил этиш ва ривожлантириш ҳисобланади. Хорижий мамлакатлар амалиёти шуни кўрсатадики, МИЗлар ёрдамида турли мамлакатлар ҳукуматлари ҳимоя йўллари ишга солган ҳолда маҳсулотлар экспортини ривожлантириш ва диверсификация қилишга (қайта таркиблаш), янги иш ўринлари яратишни рағбатлантиришга, божхона ва ҳуқуқий соҳаларда, ишлаб чиқариш ва меҳнат муносабатларини ривожлантиришда янги стратегия ва ёндашувларни амалиётга қўллашга интиломқдалар.

Шуни таъкидлаш ўринлики, Ўзбекистон Президенти Ш.Мирзиёев ўз маърузаларида МИЗ фаолияти самарадорлигини таҳлил қилиш масалаларига қайта-қайта тўхталиб, улар фаолиятидаги ҳамда иқтисодиёт ривожига, инвестицияларни жалб этиш жараёнларига салбий таъсир кўрсатаётган камчиликларни, шунингдек, МИЗлар фаолиятининг ижобий натижаларини ҳам эътироф этган [2].

Шуларни ҳисобга олганда, Ўзбекистонда ҳам ҳозир фаолият юритаётган МИЗлар ижтимоий-иқтисодий самарадорлигини баҳолаш орқали улар фаолиятини яхшилашга инвестициялар жалб этиш ва рейтингини кўтариш ҳозирги кунда Янги Ўзбекистон тараққиёти учун зарур ҳисобланади.

Адабиётлар таҳлили. Эркин (махсус) иқтисодий зоналар ташкил этиш, уларни бошқариш, ривожлантириш ва инвестициялар жалб этиш муаммоларига кўплаб хорижий, шунингдек, мамлакатимиз олимлари ҳамда мутахассисларнинг илмий-амалий тадқиқотлари бағишланган.

Россиялик тадқиқотчи Е.А. Авдокушина [4] тадқиқотларида халқаро бозорлар фаолият тури бўйича савдо ва саноат зоналарига ажратилади. Бу халқаро ҳамда давлат ички бозорларида маҳсулотлар ҳаракатини ва тадбиркорлик фаолиятини ўзаро уйғунлашувига хизмат қилади.

П.В. Павловнинг илмий ишида [5], иқтисодий зоналар ташкил этилиши усули ҳамда қўламага мос равишда улар ҳудудий ва функционал режимда фаолият юритувчи зоналарга ажратилган. Ушбу иш муаллифи мақсад ва вазифаларига қараб зоналарни ёпиқ, интеграциялашган, “очиқ сектор” иқтисодиёти ҳамда депрессия ҳолатидаги туманни ривожлантириш ҳудудларига бўлган.

В.А. Савининг [6] илмий ишларида эркин иқтисодий зоналарни ташкил этиш ва уларга инвестициялар киритишнинг Хитой тажрибаси

билан боғлиқ муаммолар ўрганилган. Унда муаллиф турли шаклдаги зоналарни ривожланишига инвестициялар киритиш ва хусусий тадбиркорлик корхоналарни қўллаб-қувватлашга асосий этибор қаратган.

Мамлакатимиз минтақаларини ривожлантириш, уларга инвестициялар жалб қилиш ҳамда ҳудудларга саноатни жойлаштириш муаммолари А.М. Содиқов ҳамда У.С. Нодирхонов илмий ишларида тадқиқ қилинган [7, 8]. Ушбу муаллифлар минтақаларда кичик саноат зоналарини ривожлантириш механизмлари бўйича таклифлар ишлаб чиққан. Ҳудудлар иқтисодиёти тармоқларига инвестиция, шу жумладан тўғридан – тўғри хорижий инвестицияларни жалб этиш йўллари ва васиталари Б.Б. Валиев [9] илмий ишларида асослаб берилган.

Ўзбекистонда эркин (махсус) зоналарни ташкил қилиш ва уларни ривожлантириш масалалари Г.А.Уралова ва Н.И.Неделькиналарнинг [10] илмий ишлари бағишланган. Уларда эркин иқтисодий (махсус) зоналар самарадорлигини ошириш ва уларга ички ва ташқи инвестициялар жалб этиш, иқтисодий зоналарнинг нисбий афзалликларини баҳолаш жараёнлари бўйича таклифлар берилган.

Шу билан бирга, минтақа ҳудудларида махсус (эркин) иқтисодий зоналарни ривожлантириш ҳамда уларга ички ва ташқи – инвестицияларни кенг жалб этиш билан бирга ташкилий, институционал ва иқтисодий муаммолар ва уларни ҳал этиш усуслари етарлича ўрганилмаган.

Тадқиқот методологияси. Ўзбекистон иқтисодиётини барқарор ривожлантириш йўлларида бири – бу ҳудудларда саноат ишлаб чиқаришини амалга ошириш лойиҳаларига ички ва хорижий инвестицияларни кенг жалб этиш ҳисобланади. Бундан асосий мақсад – махсус иқтисодий зоналарда яратилган маҳсулотларни нафақат ички, балки ташқи бозорларга экспорт қилишдир. Ушбу вазифаларни амалга оширишнинг методологик асосини мамлакатимизда 2019 йил янги қабул қилинган ЎЗРнинг “Махсус иқтисодий зоналар тўғрисида”ги қонунига [3] киритилган қоидалар ташкил этади. Тадқиқотда дастлаб методологик қоидалар қонунда белгиланганидек, тадқиқот объектида намоён бўлиши ҳамда қандай натижаларга эришилганлиги реал статистик маълумотлар динамикаси асосида таҳлил қилиниши керак. Бундай ёндашув келгусида махсус иқтисодий зоналарни ривожлантириш учун қандай муаммо ва вазифаларни ечишга асосий эътибор қаратиш зарурлигини, ана шу вазифаларни қабул қилиш усул ёки йўллари асослашга имконият беради.

Тадқиқот натижа ва хулосалари белгилаб олинган мақсадга мос бўлиши ва улар ушбу тад-

қиқот объекти учун нафақат муҳим илмий, балким юқори амалий аҳамиятга ҳам эга бўлиши керак.

Таҳлил ва натижалар. Ўзбекистонда махсус (дастлаб “эркин”) иқтисодий зоналар (МИЗ)ларни шаклланиши ва ривожланиши босқичма-босқич амалга оширилган ва ҳозирги кунгача бундай жараён фаол давом этмоқда. Ўзбекистон Республикасида дастлаб 1996 йилда “Эркин иқтисодий зоналар тўғрисида”ги қонун қабул қилинган. Ушбу қонунга мувофиқ республика ҳудудларида инвесторлар фаолиятини эркинлаштиришни назарда тутувчи, илғор қонунчилик ҳужжати бўлган. Ушбу ҳужжатнинг янгилиги ва кенг кўламлигига қарамай, ўша даврда бу қонун иқтисодиётда кенг фойдаланилмаган.

Республикада иқтисодий зоналар фаоллашув даври 2008 йилда “Навоий” эркин иқтисодий зонаси, кейинчалик “Ангрен” (2012 йил), “Жиззах” (2013 йил), “Ҳазорасп” (2018 йил) махсус иқтисодий зоналар ташкил этилиши билан боғлиқ. Ушбу йирик зоналарга сармоя киритиш, шунингдек, янги технологияли саноат ишлаб чиқариш ва қурилиш қувватларини ташкил этишнинг асосий марказларига айлана бошлади ва уларнинг фаолияти турли хилдаги махсусотлар ишлаб чиқаришни ташкил этиш бўйича лойиҳаларни амалга оширишда ўз самарасини кўрсатмоқда.

Ташкил этилган ЭИЗ муваффақиятли фаолият юритган ва улар Ўзбекистон иқтисодиётининг алоҳида маҳаллий сегментларини ифодалаган ва уларнинг ҳар бир мақсадга мувофиқлик тамойили асосида шаклланган ўзига хос тармоқ ихтисослигига эга ҳисобланади. “Навоий” ЭИЗда ишлаб чиқаришнинг бешта йўналиши: машина-созлик ва автомобиль бутловчи қисмлари ишлаб чиқариш, электротехника, фармацевтика махсусотлари, пластмасса ва полимер махсусотлари ишлаб чиқариш, шунингдек, мева-сабзавотларни сақлаш ва қайта ишлаш йўналишлари ривожланмоқда.

“Ангрен” ва “Жиззах” МИЗ замонавий қурилиш материаллари, металл буюмлар, тўқимачилик ва электротехника махсусотлари, шунингдек, тайёр чарм махсусотлари ишлаб чиқаришга асосий эътибор қаратилмоқда. Ушбу ЭИЗ ҳудудида жойлашган қўшма корхоналарнинг айримлари нафақат Ўзбекистонда, балки бутун Марказий Осиёда ягона ҳисобланади. Масалан, “Жиззах” эркин иқтисодий зонасида фаолият юритаётган “Мингюан Силу Индустрий” қўшма корхонаси 110 миллион доллар, жумладан, 56,1 миллион доллар тўғридан-тўғри хорижий сармояни ўзлаштиришни режалаштирган. Йилига 24 миллион квадрат метр шиша ишлаб чиқаришни ташкил этиш ва Қозоғистон, Афғонистон, Тожикистон ва Қирғизистонга декоратив ойна экспортини йўлга қўйиш режалаштирилган ва ҳозир бу йўналиш самарали ривожланмоқда.

Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегиясида [1] барқарор ривожланишни изчил давом эттириш ва ҳудудларга, биринчи навбатда, хорижий инвестицияларни фаол жалб этиш, иқтисодиётни ривожлантириш учун қулай шарт-шароитлар яратиш, хусусийлаштирилган давлат объектлари негизида хусусий тадбиркорлик, туман ва шаҳарларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш бўйича кўплаб устувор вазибалар белгиланган. Бу йўналишда ЭИЗ, технопарклар ва кичик саноат зоналари (КСЗ) фаолияти самарадорлигини ошириш, янги шу каби тузилмаларни ташкил этиш борасида амалга ошириладиган ишлар муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ушбу йўналишларда бугунги кунда (2022 йил) республика минтақаларида 21 та махсус иқтисодий зоналар (МИЗ) фаолият юритмоқда (1-жадвал). Улар таркибида ҳудудлар бўйича жами 513 та кичик ва ўрта саноат корхоналари фаолият кўрсатмоқда. Улар сони 2022 йил бошида 2020 йил бошига нисбатан 108 тага ёки 26,7%га кўпайган. Махсус зоналарда 2022 йил 1 январь ҳолатига 2020 йил шу даврига нисбатан 3630 млрд. сўм (ёки 24,1%)дан ошиқ саноат махсусотлари ишлаб чиқарилган.

1-жадвал

Ўзбекистонда махсус иқтисодий зоналар ривожланишининг асосий кўрсаткичлари динамикаси (млрд. сўм)

Кўрсаткичлар	Махсус иқтисодий зоналар			Ўсиш, 2022 йил 2020 йил бошига нисбатан, %
	1.01.2020 й.	1.01.2021 й.	1.01.2022 й.	
Махсус иқтисодий зоналар сони	16	18	21	31,3
улар таркибидаги корхоналар	405	526	513	26,7
Саноат махсусотлари ишлаб чиқариш млрд. сўм	15074,3	12268,8	18704,2	24,1
Қурилиш ишлари ҳажми,	36,9	62,7	31,4	-14,9
Асосий капиталга киритилган инвестициялар	3313,1	3971,6	3319,9	0,2
Фойда	401,7	564,3	540,3	34,5
Дебиторлик қарзлари	3704,9	3172,2	4994,7	34,8
Кредиторлик қарзлари	4851,3	4782,1	5843,1	20,5
Экспорт	927,5	1782,7	3646,4	393,1

Манба: Статистика агентлиги маълумотлари асосида тузилган.

Махсус иқтисодий зоналарда 2020-2022 йиллар бошида жами 10604,6 млрд. сўм асосий капиталга инвестициялар киритилган ва бу ўртача ҳар йилда битта корхонада 7,4 млрд. Сўмга тенг инвестиция киритилганлигини кўрсатади. Ушбу тоифадаги махсус зоналарда 2022 йил бошига 540,3 млрд. сўм фойда олинган ва бу 2020 йилнинг шу даврига нисбатан 34,5%га кўпдир.

Ўзбекистон махсус иқтисодий зоналарда 2022 йил бошига дебиторлик ҳамда кредиторлик қарзлари ошган. Улар таркибида кредиторлик қарзлари 2021 йил бошига нисбатан 20,5% кўпайган ва шу даврда кредиторлик қарзлари дебиторлик қарздан қарийб 17 фоизга кўп ҳи-

собланади. Шуни эътиборга олиб МИЗларда корхоналар билан дебиторлик қарзларини йўқотиш учун кескин чораларни кўриш зарур ва бу билан кредит қарзларини ёпиш имконияти пайдо бўлади.

Ўзбекистон ҳудудларида фаолият юритаётган МИЗлар ривожланишининг муҳим натижаларидан бири – бу уларда кейинги йилларда экспортга маҳсулот чиқариш даражаси ошганлигидир. Махсус зоналарда 2022 йил бошига 3646,4 млрд. сўмлик маҳсулот хорижий давлатларга экспорт қилинган. Бу кўрсаткич 2020 йил бошига нисбатан қарийб 4 мартага, 2021 йил шу даврига солиштирганда эса 2 мартага кўпдир.

2-жадвал

Махсус иқтисодий зоналар корхоналарида ишлаб чиқарилган маҳсулот турлари (жамига нисбатан % ҳисобида)

Т/р	Маҳсулот турлари	1.01. 2020 й.	1.01. 2021 й.	1.01. 2022 й.	Ўртача 3 йиллик
1.	Озиқ-овқат маҳсулотлари	18,6	12,7	19,1	16,8
2.	Металлургия саноати маҳсулотлари	12,2	14,9	15,9	14,3
3.	Резина ва пластмасса буюмлари	15,6	16,6	13,9	15,4
4.	Машина ва ускуналардан ташқари тайёр металл буюмлари	13,8	14,0	9,8	123,5
5.	Авторанспорт воситалари, треллерлар ва ярим тиргагичлар	3,8	2,6	8,7	5,0
6.	Тўқимачилик маҳсулотлари	8,23	7,1	6,7	7,3
7.	Нометалл минерал маҳсулотлар	6,0	6,7	6,1	6,3
8.	Компьютерлар, электрон ва оптик маҳсулотлар	8,2	9,7	5,1	7,7
9.	Кимёвий маҳсулотлар	4,5	2,7	4,1	3,8
10.	Бошқа маҳсулотлар	9,1	13,0	10,6	10,9

Манба: Статистика агентлиги маълумотлари асосида тузилган

Мамлакат ҳудудларида фаолият юритаётган махсус иқтисодий зоналар корхоналарида 10 та гуруҳга кирувчи маҳсулот турлари ишлаб чиқарилмоқда (2-жадвал). Озиқ-овқат, металлургия саноати, резина ва пластмасса ҳамда тайёр металл буюмлари махсус зона корхоналарида ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар таркибидаги катта улушга эга. Ушбу гуруҳларга кирувчи маҳсулотлар махсус зоналар ихтисослигини белгилаши билан бирга ҳудудлар уларга бўлган талаб тез-тез ўзгариш хусусиятига ҳам эгадир. Бу зонага кирувчи корхоналарда маҳсулотларни экспортга узлуксиз чиқариш имкониятини камайтиради. Шуни ҳисобга олиб махсус иқтисодий зоналарда экспортбоп саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарувчи корхоналар ихтисослигини чуқурлаштириш бўйича алоҳида дастур қабул қилиш, унга мос инвестиция лойиҳаларини ишлаб чиқиш ва молиялаштириш учун давлат-хусусий шериклик механизми қоидаларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

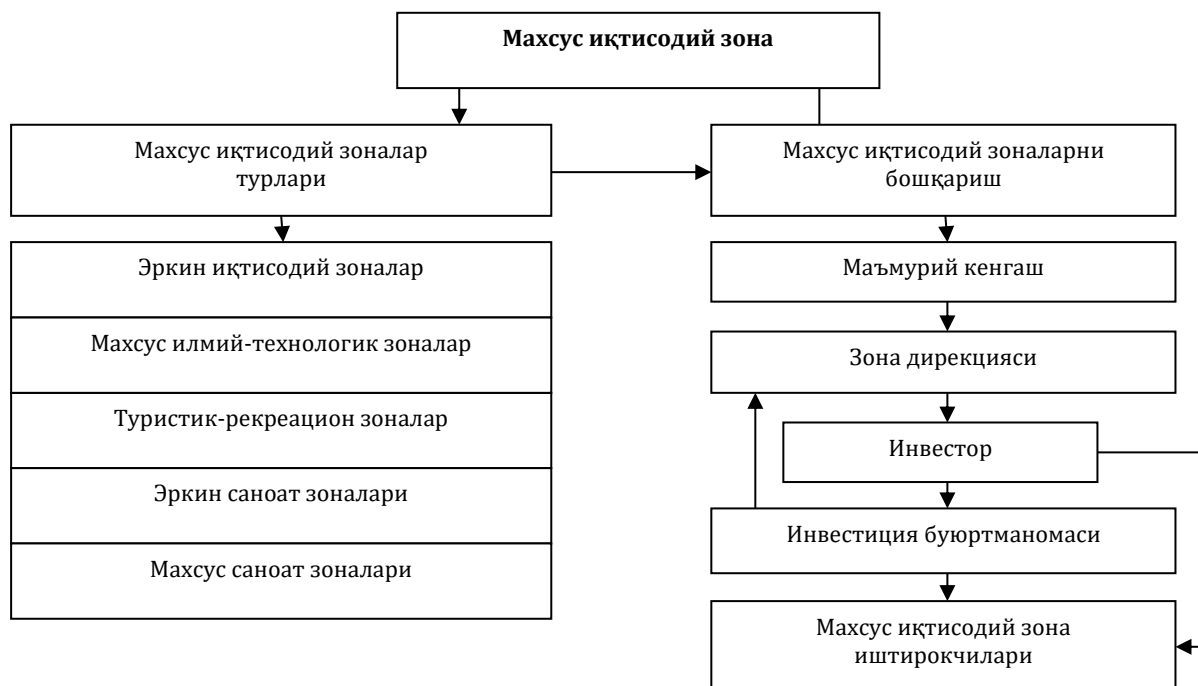
Махсус иқтисодий зоналар ривожланиши ҳамда экспорт салоҳиятини ошириш ҳақида гап кетганда, ҳар доим хорижий инвесторларни давлат томонидан қўллаб-қувватлашга катта эътибор қаратилади. Ўзбекистонда чет эл инвесторларининг талабларига жавоб берадиган қатор

кафолат ва имтиёзлари яратилган. Хусусан, хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарнинг устав капиталидаги хорижий капиталнинг энг кам улуши 30 фоиздан 15 фоизга камайтирилди.

Хорижий фуқаролар ва фуқаролиги бўлмаган шахслар учун уч йиллик виза олиш имконияти яратилди. Хорижий инвесторлар иштирокидаги корхоналарни давлат рўйхатидан ўтказиш учун давлат божи уч барабар камайтирилади. Шунингдек, 2018 йил 1 октябрдан бошлаб инвестиция фаолиятини амалга ошириш учун ер участкаларини беришнинг янги механизмлари ишга туширилди. Шундай қилиб, ер участкалари тадбиркорларга 50 йилгача ижарага берилади. Энг муҳими, маҳаллий ҳокимликларнинг инвесторлар билан ишлашнинг янги тартиби белгиланди. Инвестор ёки хўжалик юритувчи субъект давлат органи ёки унинг мансабдор шахси томонидан қабул қилинган маъмурий ҳужжатга мувофиқ иш бошлаган, лекин юқори турувчи орган ушбу қарорни ноқонуний деб эътироф этган тақдирда, тадбиркорга етказилган зарарни тўлиқ қоплаш имконияти яратилди. Бундан ташқари, ЭИЗ иштирокчиларига берилган фойда солиғи ва ягона солиқ имтиёзларининг амал қилиш муддати эркин иқтисодий зона ҳудудидаги

ишлаб чиқариш объекти фойдаланишга қабул қилинган кундан бошлаб ҳисобланади. Шундай қилиб, Ўзбекистонда хорижий инвестицияларни жалб этишни кучайтириш ҳамда мамлакатимизда ишлаётган инвесторларни қўллаб-қувватлаш

борасида амалга ошириладиган чора-тадбирлар давлат томонидан жалб этилган маблағлар оқимини кўпайтириш борасида амалга ошириладиган саъй-ҳаракатларни тўлиқ ва самарали акс эттиради.

1-расм. Ўзбекистонда шакллантирилган махсус иқтисодий зоналар ва уларни бошқаришнинг маъмурий кенгаши тузилмаси

Манба: муаллиф ишланмаси

Таҳлиллар шуни кўрсатадики, республика барча МИЗларига уларни ташкил этиш чоғида қўйилган талаблар бажарилмайди. Ҳозирча МИЗлар корхоналарига хорижий инвестицияларни жалб қилиш кўрсаткичларига эришиш даражаси суст. Шу билан бирга, оқилона ҳал этилиши зарур бўлган кўплаб вазифалар мавжуд ва бу билан МИЗлар маъмурий кенгашлари фаолиятини мувофиқлаштириш бўйича янги республика кенгаши шуғулланиши керак (1-расм). Шу муносабат билан қуйидагилар таклиф этилади:

1. Махсус иқтисодий зоналар (ЭИЗ)ни ривожлантириш узоқ муддатли стратегик буюртмаларни мавжуд бўлишини талаб қилади. Жаҳон амалиёти шуни кўрсатадики, давлат кафолатлари билан кенг кўламли буюртма асосида МИЗларга йирик хорижий ва ички инвесторларни жалб қилиш мумкин. Кафолатланган узоқ муддатли жозибали буюртмалар учун инвесторлар ҳар доим топилади, солиқ ва божхона имтиёзлари улар учун фақат қўшимча имтиёзларга айланади. Мураккаб вазифалар зудлик билан самарали ҳал этилади, масалан, ишлаб чиқариш саноатида унинг мамлакат ялпи ички маҳсулотидаги улуши ҳатто йиғиш заводлари, импорт ўрнини босиш, тармоқлар бўйича иқтисодий

алоқаларни тиклаш, МИЗлар иштирокчилари сони, тез суръатлар билан ўсиши ҳисобига ҳам ортади. Давлатнинг инвестицион юкининг камайиши, технологияларнинг жадал ривожланиши юз берди.

2. Махсус иқтисодий зоналарни ривожлантиришни стратегик ва тезкор бошқариш муҳим аҳамиятга эга. МИЗлар фаолиятининг жорий натижаларини тармоқ ва корхона миқёсида баҳолашни амалга ошириш ва ҳар бир зона негизда тармоқ кластерларини ташкил этиш бўйича аниқ бир йиллик, 3 йиллик ва янада узоқ муддатли чора-тадбирлар режасини ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқдир. Бошқа барча тадбирлар (солиқ, божхона, ердан фойдаланиш маъмурияти) зоналарни ривожлантиришнинг кластер режаси таркибига кириши мумкин. Бу ҳар бир МИЗлар учун хомашё, кадрлар, технология, инфратузилма ва транспорт-логистика таъминоти билан боғлиқ масалаларни профессионал тарзда ҳал этиш, шунингдек, таъминот ва маркетинг занжирларини, соғлом молиявий инфратузилмани яратиш ҳамда маҳаллийлаштириш матрицаларини жорий этишни назарда тутати.

3. Ишлаб чиқариш, экспорт, импорт ва ижтимоий инфратузилмаларни устувор ривожлантириш. МИЗлар самарали фаолият юритиши

учун ушбу инфратузилмаларнинг аҳамияти катта. Ҳозирги даврда аксарият хорижий мамлакатлар МИЗ ҳудудида жаҳон андозаларига мос инфратузилмавий ечимларни таклиф этади, бу эса резидент компанияларга ва Ўзбекистон корхоналарига тезда ишлаб чиқаришни бошлаш ва дастлабки сармояларни нисбатан камайтириш имконини беради.

4. Давлат томонидан МИЗлар фаолиятини ижтимоий-иқтисодий қўллаб-қувватлаш чораларини амалга ошириш талаб этилади. Бунда дастлабки босқичларда ҳар бир МИЗларни ривожлантириш дастури инвесторларни жалб қилиш учун фискал рағбатлантиришнинг маълум бир шаклини таклиф қилиши мумкин. Мавжуд далиллар шуни кўрсатадики, фақат рағбатлантириш тўғридан-тўғри инвестицияларни жалб қилиш учун етарли бўлмайди. Шу нуқтаи назардан, рағбатлантириш шакллари маълум бир зонанинг ўзига хос хусусиятларига қараб ўзгариши мумкин.

5. Ҳар бир ЭИЗнинг тизимли мониторинги ва баҳоланиши МИЗлардаги тараққиётни кузатиш ва мақбул қарорлар қабул қилишни асослаш учун муҳим сиёсат воситаси сифатида зарур. Мониторинг сифатида эришилган ютуқларни таҳлил қилишнинг узлуксиз функцияси сифатида ўз вақтида қарор қабул қилиш, жавобгарликни таъминлаш, баҳолаш ва ўрганиш учун мунтазам равишда фаолият кўрсатиши зарур ҳисобланади.

Хулоса ва таклифлар:

1. Ўзбекистонда иқтисодий ислохотлар жараёнида хорижий инвесторлар учун кенг ҳуқуқий кафолат ва имтиёзлар, хорижий инвести-

циялар иштирокидаги корхоналар фаолиятини рағбатлантириш бўйича тизимлар шаклланди.

2. Ўзбекистон ҳудудларида юқори технологияли ишлаб чиқаришларни ривожлантириш учун Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегиясида белгиланган устувор йўналишлар бўйича вазифаларни амалга ошириш мақсадида, МИЗларга тўғридан-тўғри инвестициялар киритаётган хорижий инвесторлар учун энг қулай инвестиция муҳитини яратиши чора-тадбирлари кўрилоқда.

3. Республикада махсус иқтисодий зоналар корхоналарини янада ривожлантириш учун энг қулай шароитларни, янги юқори технологияли ишлаб чиқаришларни яратиш учун тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилишни кенгайтиришнинг энг муҳим омили эканлиги белгиланди.

4. Таҳлиллар шуни кўрсатадики, республика ҳудудларига тўғридан-тўғри ички, шунингдек, хорижий инвестицияларни жалб қилишни кучайтириш учун ушбу жараёни тартибга солувчи маъмурий-иқтисодий, институционал ва ижтимоий-психологик (рағбатлантирувчи) воситаларни янада такомиллаштириш зарур.

5. Инвесторлар учун юқори имтиёзли МИЗларда саноат корхоналарини ташкил этилиши, инвесторлар учун муҳим сигналлардан бири эканлигини ҳисобга олиб, республикамизнинг турли ҳудудларида фаолият юритаётган МИЗ доирасида ўзлари фаолият юритаётган ҳудудларни ривожлантириш мақсад ва вазифаларидан келиб чиқиб, республика иқтисодиёти ривожланишига кучли таъсир кўрсатувчи истиқболли МИЗлар саноат мажмуаларини шакллантириши керак.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Мирзиёев Ш.М. ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИ. – Тошкент: “O‘zbekiston” нашриёти, 2021. 464 б.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-йил 25-октябрдаги “Эркин иқтисодий зоналар ва кичик саноат зоналари фаолияти самарадорлигини оширишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3356-сонли фармони.
3. Ўзбекистон Республикасининг “Махсус иқтисодий зоналар тўғрисида”ги Қонуни. 18.02.2020, 03/20/604/0175-сон.
4. Авдокушин Е.Ф. Свободные (специальные) экономические зоны. – М., 1993. С.6-7.
5. Павлов П.В. Роль различных типов свободных экономических зон в экономике стран в разном уровне экономического развития // Региональная экономика: теория и практика. 2006, № 9 (36).
6. Савин В.А. Свободные экономические зоны в Китае // Международный бизнес России. – 1995, - № 12. – С.15-46.
7. Садыков А.М. Основы регионального развития: теория, методология, практика // Монография. Ташкент, “Iqtisod-Moliya”, 2005. С. 198.
8. Надырханов У.С. Прямые иностранные инвестиции в Узбекистане: опыт, проблемы, перспективы роста. – Т.: “Фан ва технология”, 2011. С. 148.
9. Валиев Б.Б. Иқтисодий ўсишни таъминлашда тўғридан-тўғри хорижий инвестициялардан самарали фойдаланишнинг методологик асослари. Монография. Тошкент: IFMR, 2007. – 222 б.
10. Уралова Г.А., Неделькина Н.И. Свободные экономические зоны: опыт создания и перспективы развития. Научно-популярное издание. - Т., 2010. – 48 с.
11. Международный Валютный Фонд. Официальный сайт: <http://www.imf.org/external/russian>.